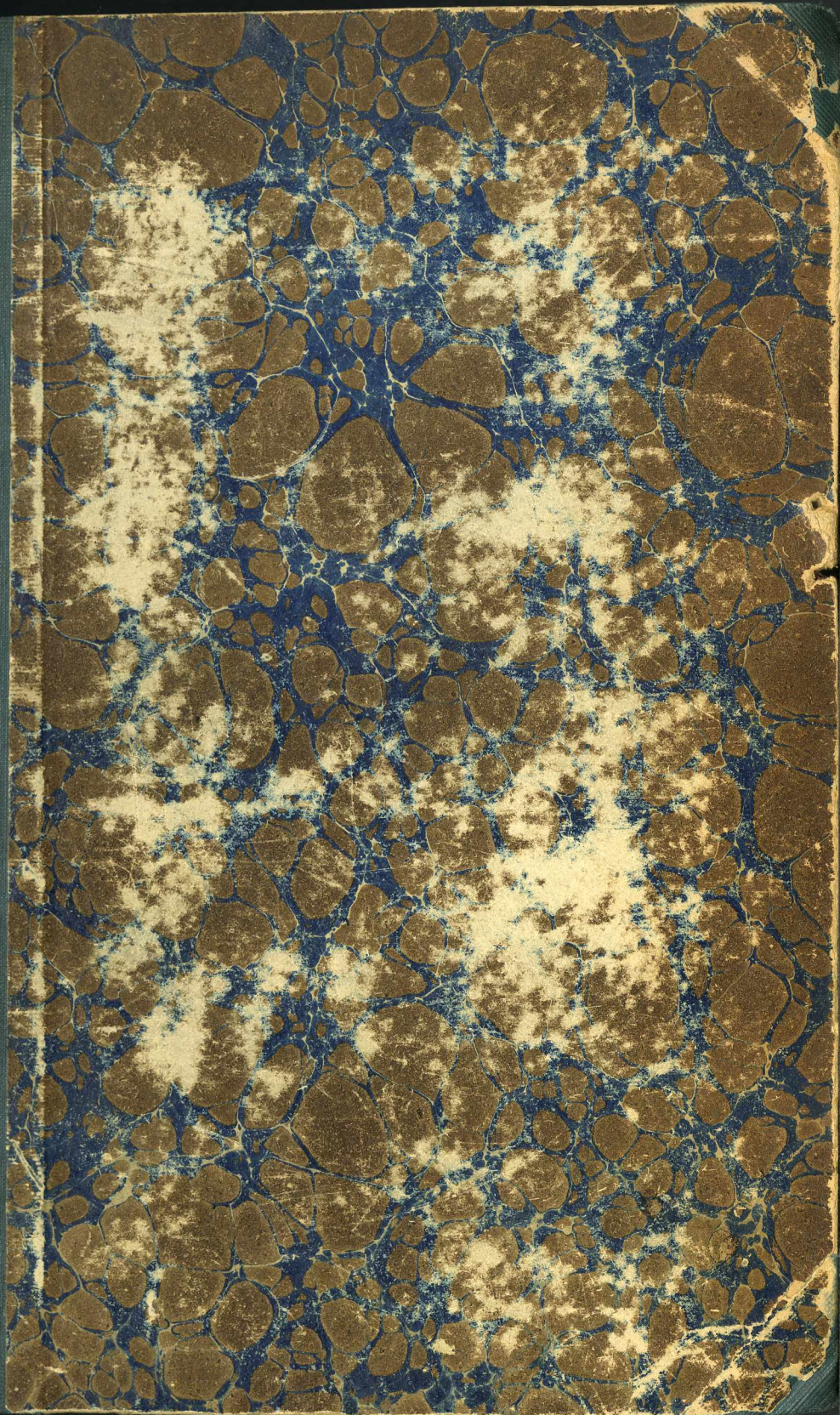

Politikai
röpiratok.

125.

125
1088

001 0005 40 3980

AZ ERDÉLYI GAZDASÁGI EGYLETNEK

A SZOMSZÉDOS KELETI TARTOMÁ-
NYOKBÓL A KÉRÖDZŐ ÁLLATOK BE-
HOZATALÁNAK ELTILTÁSA — AZ ÁL-
LATEGÉSZSÉGÜGY ORSZÁGOS SZERVE-
ZÉSE ÉS EGYÁLTALÁBAN AZ ÁLLAT-
TENYÉSZTÉS EMELÉSE ÉRDEKÉBEN

**a mélyen tisztelt országos képviselőházhoz
benyújtott kérvénye.**

KÖZZÉTESZI

AZ ERDÉLYI GAZDASÁGI EGYLET.

8.

KOLOZSVÁRTT,

NYOMATOTT GÁMÁN JÁNOS ÖRÖKÖSEINÉL

1875.

D^e BALLAGI GÉZA.

MÉLYEN TISZTELT TEKINTETES
országos képviselőház!

Tekintettel azon nagy hátrányokra, melyek hazánkra a magyar fajtájú szarvasmarhának majdnem az összes nyugot-európai piacokról való kitiltása folytán háramlanak, a mély tisztelettel alulírt erdélyi gazdasági egyesület bizonyos intézkedéseket bátorodik javaslatba hozni, melyeket az alábbiakban bővebben kifejteni s indokolni hivatásából folyó kötelességének tartja!

Mindenekelőtt határozottan constatálnunk kell azt, hogy a marhavész behurczolásának veszélye Magyarország és főképen Erdélyre nézve minden időben egyaránt fennáll, mert ugy keleti, mint déli határvonalunkat kizárólag a romániai herczegség képezi. Ezenkívül a csempészet az orosz-gallicziai határon épen olyan vigan folyik mint nálunk; a román-, orosz- és török-bosnyák határszélen úgyszólván hatósági védelem alatt áll, sőt az orosz-gallicziai határon azon helységek is ismeretesek és megnevezhetők, hol a csempészetet egyenesen e célra alakult társulatok rendszeresen üzik.

Ha tekintetbe vesszük egyfelől azon tagadhatatlan tényt, hogy a marhavész nálunk még eddig eredetileg sohasem fejlődött ki, másrészt be kell ismernünk, hogy uralkodó körülményeink bármely járvány elterjedésének nagyon is kedveznek, minek folytán a vész elyomása mindenkor oly nagy áldozatba kerül, mely korlátolt anyagi erőnkkel arányban nem áll.

A mély tisztelettel alulírott erdélyi gazdasági egyesület figyelembe véve azon károkat, melyet nem csak a marhavész, hanem bármely más járvány is hazánk különben is eleget sújtott lakosságának vagyonán ejthet: indítatva érezte magát, nemcsak a vészre vonatkozó 1874. XX. törvényeziknek fennálló viszonyainkra való alkalmazhatóságát, hanem állat-egészségügyi rendőrségünk és általában véve állattenyésztésünk állapotát annyival is inkább beható vizsgálatának tárgyává tenni, mert Némethon, Anglia, Schweicz és Olaszország a „szürke marha“ (keleti vagy pusztai fajta csoport, podoliai, melyhez a magyar marha is tartozik) behozatalát feltétlenül tiltotta, sőt legújabbán, mint értesülünk, a nevezett államokban már oly kérvények is forognak fenn, melyek az u. n. barna marhának kitiltását is követelik, ha az Osztrák-Magyarhonból származnék! Tény, hogy az orosz és török határszéli intézkedések olyanok, hogy legkisebb biztosítékot sem nyújthatnak sem nekünk, sem más államoknak; a marhavész behurcolásának lehetősége folytonosan fennáll és ugyanazért még csak sejtenuünk sem lehet, mikor fogják a fentemlített kormányok marhabehozatali tilalmaikat megszüntetni. Ha Magyarország és Erdély területe e pillanatban vészmentesnek is mondható, a veszély nincs elodázva s vele szemben csakis a legelszántabb, a legszigorubb intézkedéseknek lehet sikerük, a melyekhez nyulni annyival is inkább mulhatlan kötelességünk, mert állattenyésztésünk nagy átlagban véve nem eléggé okszerű és legsajátosabb érdekünk kívánja, hogy azon mielőbb gyökeresen javítsunk, valamint égető szükség az is, hogy a helyesebb gazdálkodási rendszer az állam által bölcs törvények útján előmozdittassék. Miután továbbá állat-egészségügyünk tejesen pang, tulajdonképen rendezett egészségügy szolgálat nem is existál, a mély tisztelettel alulírott erdélyi gazdasági egyesület kénytelen volt jelen kérvényének keretébe több kérdést is befoglalni, hogy azoknak megfejtésével igénytelen javaslatait megtehesse.

I. Mily mérvben pusztított a marhavész az erdélyi részekben?

A volt erdélyi főkormányzék hivatalos kimutatásai szerint az 1862. év óta 18,613 darab marha hullott el az erdélyi részekben, az összes veszteség tehát (darabját átlagban csak 60 frttal számítva) 1,116,780 frtot tesz, mely veszteség annál súlyosabban nyom a latban, mert nem az egész országot, hanem — mivel a marhavész leginkább csak bizonyos területen lép fel belterjesebben — aránylag kisebb vidékeket felette nagy mérvben sújt, azoknak jóllétét megsemmisíti, a lakosságot huzamos időre adófizetés képtelenné teszi. Mindezen okoknál fogva a veszteség, épen helyi természetéből

folyólag oly rendkívül nagy, hogy távolról sem áll arányban azon nagyon csekély pénzhaszonnal, melyet a Romániából behozott marha vámilletéke hajt. Továbbá meg kell említenünk, hogy az anyagi kár, melyet a marhavész első fellépte óta különböző időkben szenvedtünk, korántsem volna oly óriási, ha kezdetben a bunkózástól és a legelő hatósági korlátozásától való félelem miatt a vész el nem titkoltatnék, minek első és legsajnosabb következménye gyanánt azt észlelhetjük, hogy a vésznek leküzdését csak akkor lehet erélyesen fogatba venni, midőn már több községre terjedt ki, a mi uralkodó legeltetési rendszerünk mellett nagyon is természetes. A Nagy Kunság az 186³/₄ években marhaállományának legnagyobb részét veszté el, Magyarország csak 1860—1868-ig 185,000 darabot, mely roppant kár más gazdálkodási rendszer mellett merőben lehetetlenné válnék!

II. Minő eszközökkel rendelkezünk a marhavész (vagy más járvány) leküzdésére?

Mindenekelőtt meg kell itt jegyeznünk, hogy az 1874. XX. törvény-cikk szerint minden municipiumban vészbizottságnak kell működnie, mely bizottság összeállítása meglehet ma másképp eszközölhető nem volt, azonban mindenesetre meg kell kívánnunk azt, hogy mindaddig míg elegendő számú állatorvossal nem rendelkezhetünk, legalább azon emberorvosok, kik állami szolgálatba lépnek, köteleztessenek a járványtانت hallgatni s e tárgyból vizsgát is tenni.

Ha nem is akarjuk tagadni azt, hogy a marhavésznek hivatalosan történt constatalása után teljes eréllyel, nagy részt sikerrel is járnak el a hatósági közegek, másrészt viszont el kell ismernünk azt is, hogy az állatállomány egészségügyi felügyeletét biztosító intézkedésekre alig találunk; még ennél is veszélyesebb azonban, hogy fordultak elő esetek, melyek szerint p. o. több községnek a takonykór gyanujában álló lovai **együttesen és egymás mellett** vizsgáltattak meg; — ha már most nevezett kór valóban léteznék, valjon mily mérvű elterjedést nyerne, kivált a legelő lovakat illetőleg, az ilyen „hivatalos“ eljárás következtében?

Országgrészünk román falvaiban az állatgyógyítást oly módon látjuk megkísértve, mely a setét középkor szokásaira emlékeztet, állatorvosok pedig, kik a beteg állatot gyógykezelnék, vagy épen nem, vagy csak nagyon kevés népesebb községben léteznek. Ha azonban szemügyre vesszük azon költséget, mely járvány idején napi díj, bizottsági kiküldetés, lebunkózás és még isten tudja miféle czimen előfordul -- akkor legalább is különönsnek tet-

szik, hogy a magas kormánynak még mind eddig nem jutott eszébe rendszeres állategészségügyi szolgálatot beállítani! Az eszközök, melyekkel a hivatalosan constatált, tehát már kitört és a hatóságnak is tudomására jutott járvánnyal szemben rendelkezünk, drágák ugyan, azonban korántsem mondhatók elégteleneknek, de nincs biztosítékunk arra nézve, hogy fennálló legelőrendszerünk mellett a vész nem terjedt-e ki már nagyobb vidékre is, -- hol van tehát az elzárolásnak határa?

Mi türes-tagadás, nyíltan el kell ismernünk, hogy a járvány tovább terjedésének veszélye főképpen uralkodó legelőrendszerünkben rejlik. A betegségek behurcolásának kedvez a részint szabályosan, részint csempészet útján üzött juhforgalom, mely egyrészt a Dunafejedelemség és Törökország, másrészt Erdély között fennáll és mely mellett voltaképen nem is tudjuk, hogy valjon legelőinken idegen vagy tulajdon juhaink élődnek-e? Ha feltétlenül üdvösnek, el nem mellőzhetőnek tartjuk is a juhtenyésztés emelését, joggal megkívánhatjuk, hogy az országrészünk határán belül és azon legelőterület arányában történjék, melyekkel az egyes juhtulajdonosok birnak, de hogy mi oknál fogva van megengedve, hogy idegen juhok a szegényebbek birtokán legeljenek a nélkül, hogy ezen szegény birtokosoknak az közvetlen előnyükre legyen, azt teljességgel nem látjuk be, valamint azt sem, hogy ezen nomádgazdaság miképen emelje a közmívelődést, miképpen fokozza a köztulajdonosodást? Az 1872 évben Bécsben a marhavész ügyében tartott számos állam képviselője által látogatott szakértekezlet a határszéleken fennálló vesztegzár intézeteket kielégítőeknek nem találta, sőt Némethon az ily intézetek létesítése ellen egyenesen fel is szólalt és a conterentia oly berendezést kívánt azoknak adni, mely legkevésbbé a Dunafejedelemségekben és török-bosnyák határszélen, az orosz határon pedig épen nem található. Az említett szakértekezlet, hogy az első sorban a vesztegzár intézetek által kedvezményezett csempészetnek eleje vétethessék a határvidékekre nézve a következő intézkedéseket ajánlotta:

1. Szigorú határőrzés.
2. Állatkataster (marhakönyv) a határvidéken.
3. A csempészetnek szigorú büntetése.
4. A határvidéken a fajtának lassankénti átalakítása. Vajjon megfelelünk-e mi ezen pontozatoknak?

A szigorú határőrzésről nálunk szó sincs; az állatkataster (marhakönyv) alább részletezendő okoknál fogva csak bajosan lesz keresztülvihető; a csempészet akadálytalanul folyik; végre a határvidék fajtajának átalakítá-

sára illetékes helyen még nem is gondoltak, de ennek fennálló legeltetésünk és tenyésztésünk mellett különben sem lenne sikere, mert a miénket kivéve, semmiféle más fajta az ugar és közlegelő nyújtotta silány táppal be nem éri.

Miő biztosítékot nyújtunk tehát a külföldnek? Avagy nem tehetjük-e fel teljes biztossággal, hogy a marhánk ellen irányzott behozatali tilalmak mindaddig meg nem fognak szünni, míg mindenekelőtt szigoru határőrzést nem alkalmazunk? És miért viseljük éppen mi annak hátrányait, hogy nyugoti szomszédaink azért tiltják a mi marhánk behozatalát, mert Oroszország nem intézkedik kellően aziránt, hogy a marhavésznek kitörése vagy legalább továbbterjedése lehetetlenné váljék, vagy mert Törökhonban, Romániában az állategészségügy oly lábon áll, mely Nyugat-Európa államainak éppen semmi biztosítékot sem nyújt?

Annak bebizonyítására, hogy egy kisebb állam alkalmilag velünk szemben miképen járt el, szolgáljon a következő tény. Midőn egy izben (1869-ben) a verestoronyi vesztégzár intézetbe hajtott marha vészesnek ismertetett fel és az illetékes ministerium által annak Romániába való visszautasítása külön is elrendeltetett, a romániai vámhivatalnok a beteg marhának visszalépését meg nem engedte! Nálunk azután a marhavész — fájdalom — ki is ütött, vajjon mit használt hát a vesztégzár?

Továbbá azon kérdést tesszük:

III. A keleti marhavész leküzdése érdekében alkotott 1874. XX. törvényczikknek lesz-e gyakorlati eredménye?

A mély tisztelettel aláírott erdélyi gazdasági egylet alább tüzetesen ki fogja mutatni, hogy a keleti marhavész leküzdése érdekében alkotott törvény csak feltételesen birhat gyakorlati értékkel és kijelenti egyszersmint, hogy ha az idézett törvény kíséretében létrejött intézkedések ellen általában véve kifogást tenni nem is lehet, mégis némely határozat alig lesz sikeresen keresztülvihető, mert sok vidéken az erre okvetlenül szükséges megbizható közegek teljesen hiányoznak; főleg pedig azért, mert semmi biztosítékunk sincs arra nézve, vajjon az itt vagy ott kiütött marhavész nem terjedt-e ki már több községre is azalatt, míg a hatósági közbelépés elrendelhető volt. A Fekete-halmán 1867. június hó 10-én kitört marhavész hivatalosan csak is september hó 10-én constatáltatott, tehát három hónap mulva és miután már 900 darab elhullott, igaz, hogy e percztől fogva érelyesen jártak el a vésszel szemben, de már későn, a járvány az egész országra kiterjedt és számos áldozatot ragadott el, mielőtt elfojtathatott volna!

Erélyben tehát nem volt hiány és mégis ezen egy évben 7486 darab szarvasmarha hullott el! Ez alkalommal is, mint mindig, a vész el lett titkolva s több községben csak hetek múltán vallották be és jelentették fel.

Mind ennek első sorban maig is fennálló legelőrendszerünk volt és lesz oka, mely egész lényegénél és kezelése módjánál fogva bármely ragály elterjedésének közvetlenül kedvez és majdnem lehetetlenné teszi, hogy a vész ugyanazon helyen el is fojtassék, a hol kiütött. Ha egyrészt ezen hiányok mellőzésére saját erőnktől telhetőleg igyekeznünk kell, másrészt ezeknek megszüntetése egymagára korántsem elégséges a marhavész behurczoltatásának veszélyével szemben. Említettük ugyanis, hogy a vész tovább terjedésének meggátlására jelenleg Oroszországban fennálló intézkedések kielégíthetőknek épen nem mondhatók, és az orosz kormány az azon készsége, melylyel e téren reformokat ígér életbeléptetni, azoknak megvalósítását illetőleg magában véve elfogadható biztosítékul alig szolgálhat; ugyanaz áll Romániára nézve is, hol a marhavész és egyáltalában más járvány távoltartása, tovább nem terjedése és elfojtásával szemben alkalmazott állategészségügyi rendszabályok épen nem felelnek meg a kívánt célnak, sőt az ottani vesztégzárintézetek, jobban mondva az annak nevezett vesszőkerítéssel védett helyek, az egészségügy követelményeitől merőben elütő berendezéssel bírnak, mindezeknél fogva nem marad egyéb hátra, mint a legszigorubb határőrizet, — a marhabehozatali tilalom azért nem éven elégséges, mert a vesztégzárintézetek mellett elonuló számtalan mellékut a csempészetet lehetővé, ▼ őt meg sem gátolhatóvá teszi!

A marhavész leküzdése érdekében alkotott törvénynek csak akkor lehet gyakorlati sikere, ha állategészségügyünket szabályozzuk, illetőleg szervezzük, ha fennálló, egész községi csordák által gyakorolt legelő gazdaságunkat kizárólag a közlegelőre szorítjuk, különben pedig teljes erőnkől az istállózásra törekedünk és ennél fogva a takarmány termesztést legalább lehetővé tesszük. Nem tehetjük, hogy e helyen meg ne jegyezzük miszerint szomorú viszonyainkat eléggé jellemzi azon tény, hogy a számos visszaéléssel szemben külön folyamodnunk kellett (1874. december 21-én) a magas kormányhoz, hogy a takarmánytermesztést megengedni, illetőleg hathatós oltalma alá venni kegyeskedjék!.....

Oroszország, Románia és Törökország felőli határainknak teljes elzárását minden áron keresztül kell vinni és a kérődzők, valamint azok termékeinek behozatalát feltétlenül eltiltani.

Mintegy magától ötlük itt fel azon további kérdés :

IV. Állategészségügyünket szabályozni, illetőleg szervezni kell-e, s miként?

Mindenekelőtt constatálnunk kell, hogy állategészségügyünknek egy rendszeres szabályzata, vagy szervezete nem is létezik, hogy a municipális állatorvosok, daczára annak, hogy szakközegek, szintén választás alá esnek, hogy továbbá állatorvosaink képzettségét illetőleg megnyugtató biztosítékkal nem birunk; végre, hogy politikai felosztásunk olyan, miszerint — feltéve — ha minden járásban volna is egy-egy állatorvos alkalmazva a megyék sőt járások oly rendellenes földrajzi fekvéssel birnak (p. o. Felső-Fehérmegye) hogy az állatorvosi rendes és gyakori felügyelet ily politikai kerületekben vagy merőben lehetlenné válik, vagy legjobb esetben is nagyon meg van nehezítve!

Igénytelen nézetünk szerint első sorban hazánk egyetlen állatgyógyintézete oly formán lesz reformálandó, hogy a tudomány mai igényeinek megfelelőhessen. Az intézet látogatottságának megelőző feltétele gyanánt az állatorvos társadalmi állását magának az államnak kellene emelnie és biztosítania, még pedig az által, hogy jövőre nézve az állatorvosok nyugdíjképes államhivatalnokokká jelentessenek ki. Az intézetet illetőleg megjegyezzük, hogy a jelen tanterv gyökeresen megváltoztatandó. A mostani tanfolyam csak két évre terjed és oly csekély képzettséget — **három elemi iskolát** — kíván, (mint azt az illető szakministerium a „Budapesti közlöny“ 1874. évi folyamának 223. számában hivatalosan is közzé tette) hogy a hallgató annak tartama alatt vagy később bizony alig sajátíthatja el azon ismereteket, melyeket felvilágosodott korunk mivelte állatorvosától méltán megvárunk! A felvételi feltételek tehát megváltoztatandók lesznek, a belépőtől meg kell kívánni, hogy 6 gymnasiumi vagy real osztályt jó sikerrel végzett legyen; a tanfolyam tartama négy vagy legalább is három évre terjesztessék ki, a szigorlatokra pedig oly szakemberek is meghivassanak, kik a tanári karon kívül állanak. Hogy a budapesti állatgyógyintézet, melynek főbb hiányait csak nagyjában jeleztük, a mai kor igényeinek egyáltalában nem felel meg, azt annak érdemes tanári kara legjobban érezi s tudja — minek kétségbevonhatlan tanuságául az általa a földmívelési ministeriumhoz benyújtott reformjavaslat szolgálhat.

A mi már most az állategészségügyi szolgálat szervezését és berendezését illeti, mai politikai felosztásunk, mint már fentebb említettük — Erdélyben legalább — oly czélszerűtlen, hogy azt alapul felvenni egyáltalában

nem lehet! Ugyanazért czélszerűnek látnók az állatorvosok elhelyezését a jobban kikerekített törvényszéki felosztás nyomán eszközölni és pedig minden járásbiróság székhelyén (azonkívül minden 5000 lelket haladó községben) egy járási állatorvost, a törvényszék székhelyén kerületi, a kir. táblák székhelyén pedig országos állatorvost állítani fel, végre az egész állategészségügyet Budapesten a földmivelési ministeriumnak egy külön osztályában központosítani. Ezen osztály főnöke különben önállóan működve, fontosabb elvi határozatokat csakis az állategészségügyi tanács meghallgatásával hozhatna, mely tanácsnak tagjait hivataluknál fogva az állatgyógyintézet összes rendes tanárai, esetleg más elismert szakértők is képeznek.

Magától értetődik, miszerint az állatorvosi teendők díjazása külön árszabály által kell hogy szabályoztassék, a mi annyival inkább szükséges, mert a nép zsarolásának határozottan elejét kell venni, mert a kuruzsolás, mely az állatokat illetőleg is szigoruan büntetendő és törvényesen tilandó volna, csak úgy lesz sikeresen meggátolható, ha a szakértői állatorvosi segély igénybevétele a szegényebb gazdának is módjában lesz.

Az országos állategészségügy még az által is tetemes lendületet nyerne, ha a fentnevezett tanács az állategészségügy terén előfordultakról évente tüzetes jelentést tenne közzé s azt a nagy közönségnek is rendelkezésére bocsátaná, mint a külföld mivelt államaiban, p. o. Szászországban valóban mintaszerűen történni szokott.

5. Az országszerte divó legeltetés előmozdítja-e a marhavész terjedését, miképen lehetne ezen szokásos eljárást az 1874. XX. törvényezikkel és egy okszerű állategészségügyi rendszerrel összhangzásba hozni, egyáltalában miként lehetne állattenyésztésünket emelni?

Az állattenyésztést Erdély tulnyomó nagy részében ma még felette külterjesen azaz legeltetés útján kezelik, a mi napjainkban már csak oly államban lehet nyereséges, hol a földjáradék zerussal egyenlő, minélfogva a talajnak más módon való értékesítése nem lehetséges. Ezen hiányos legelő gazdaságunk következtében a marha roszul van táplálva, csekély élősulylyal bír, miglen tej- és vajtermelést illetőleg különben is minden más ország megett állunk. Miután azonban jelenleg vasutaink által az állatfogyasztó piacokhoz közelebb estünk, állattenyésztésünk csak akkor lesz nyereségesebb, ha első sorban és mindenekelőtt kivált hustermelésre dolgozunk, miután a tej és vaj előállítás csak is nagyobb városok közelében fizetheti ki magát. Meg kell e helyen jegyeznünk, hogy szokásos legelő gazdaságunk mellett a

szemtermelés is csekély, mert elegendő trágya előállítására képesek nem vagyunk.

A szarvasmarha nálunk more patrio az év legnagyobb részét istálón kívül tölti és ennél fogva egy a hideget és meleget illetőleg, mint tudjuk, fellelhető változó időjárás szeszélyeinek van kitéve. Ehhez járul még azon sajnos körülmény, hogy a ló- és marhalegelő, aránytalanul nagy számú juh befogadása által tetemesen korlátolva van, mely juh nem is a községeleknek, hanem többnyire idegeneknek képezi tulajdonát. Másutt pedig a tehetősebb parasztok használják ki valóban hallatlan módon szegényebb társaik rovására az idegen földek legelőjét!

Mindezekből folyólag joggal mondhatjuk, hogy jelenlegi állattenyésztésünk nagy átlagban abban áll, hogy állatainkat a legelőn silányul az istálón pedig roszul tartjuk, hogy kitünő parlagi fajtánkat a kor fokozott igényeinek megfelelőleg nem kezeljük, annak hiányait nem javítjuk. Épen így vagyunk a lótenyésztéssel is, melyet szintén csak az okszerű legeltetési rendszerrel összekötött takarmánytermesztés fog emelhetni; mert csak az esetben gondolhatunk arra, hogy lótenyésztésünknek országszerte és minden egyes tenyésztőnél határozott irányt adjunk, ha a kisebb birtokos, a földműves is be fogja látni, hogy lovára fordított fáradsága is azonnal kifizeti magát, mihelyest eddig satnya állatának erőteljes tápot ad, a nélkül, hogy megvonná tőle azon előnyt, melyet a ló fejlesztésére az okszerű legeltetés gyakorol. Hazai marhafajtánk kiváló jó tulajdonokkal bír és ha a reá fordított költség és a nyújtott haszon közötti arány szerint mérlegeljük a fajták értékét, a miénk elvitázhatatlanul az első helyen áll. Egy kevés szakértelemmel fajtánk jó tulajdonságai fokoztathatnának, a kedvezőtlenek pedig p. o. szarvasmarhánk tejszegénysége (legalább Erdélyben) mellőztethetnének vagy legalább apasztathatnának. De ha könnyű kocsiba, nehéz igába és luxusra való ló kell; ha igavonó, tejet és vaját adó, valamint nagyobb mértékben hustermelő állatra van szükség, valjon miképen lehet szokásos legelő rendszerünk mellett e tenyésztési céloknak csak megközelítését is szóba hozni?

Maig fennálló földmívelési s állattenyésztési rendszerünk gazdaságunkat egyenesen károsítja, mert a kiséretében lévő ugarkényszer a földek jobb mívelését, a gyümölcstenyésztés felvirágzását, a takarmánytermelés lehetőségét kizárja és a szemtermelésre is gátlólag hat, a mennyiben elegendő trágya sem elő nem állítható, sem a földeken arányosan el nem osztható. Ez által a talajerő természetesen nagy veszteségeket szenved és a földjáradék, mely pedig, mint adótárgya az államra nézve elsőrendű fontossággal

bir, napról napra mindinkább hanyatlík. Ehhez járul még, hogy adórendszerünknek a más államokban rég mellőzött három nyomású gazdaság képezi alapját, melynek főhátránya éppen abban rejlik, hogy az őszi és téli takarmánynak, az erőteljes tápnak hiánya vele tagadhatatlanul karöltve jár. Ebből származnak mindazon hátrányok, melyeket fenntebb vázoltunk, hátrányok, melyek nem csak az államot, hanem az adófizetőket is érezhetően károsítják, mert a föld szabad használatának éppen ők állják útját. Ha nagyobb birtokos terjedtebb földrészeit a legelő marhától óvhatja is, a szegény már ezt nem teheti, ő kénytelen földjét, melyet különben az ugar alatt is használhatna, a tehetősebbnek minden kárpótlás nélkül, mint ugarlegelőt feláldozni, tehát jobb meggyőződése ellenére sem takarmányt nem termelhet, sem más miveléshez nem foghat, mert az ugarkényszer őt mindebben gátolja. De a fennálló korlátlan legelő gazdaság még más, sokkal nyomósabb hátránnyal is bír, mert a nemzeti vagyonnak egy felette fontos alkatrészét érezhetően sujtja.

Azon körülménynél fogva ugyanis, mely szerint a legelőn roppant sok állatot (kivált juhok) tart, mely nagy állománynak az ugar- és közlegelő magában véve elegendő tápot nem nyújthat, a nép minduntalan új legelőtértséget keres, ebből ered azután az erdőknek nagymérvű pusztítása, a folytonos foglalás és erdőperzselés, ennek szomorú következménye továbbá a szántónak és rétnek az óriási vizmosások által történő elhomokosodása, terméketlensége! Ugy látszik, hogy a magas kormány minderről legkisebb tudomással nem birt, legalább eddig mit sem tett arra nézve, hogy e tarthatatlan állapotnak már csak az adóképesség érdekében is véget vessen!!!

Legelő rendszerünk mostani módja legkevésbé sem neveli a népet miveltségre: a legelő a durva erkölcs és gaszág tanyája és falusi népünknek az összes iskolai törvények — melyek különben a legtöbb községben most sem vétetnek figyelembe — mit sem fognak használni, míg népünket a munkára nem szoktatjuk, mert a takarékosági érzék hiánya s a semítetés utáni vágy éppen korlátlan legelő rendszerünkben gyökereznek. Ha Magyarország átkos legelő-gazdasága helyett, bár hiányos szántó földmivelést üzött volna is, közzgazdasági erőnk egészen más mérvben volna kifejlődve!

A legelőgazdaság bennünket sem takarékosagra, sem munkára nem tanított; egyenesen ő az oka, hogy népünk a cultur-szükségleteket is alig

ismeri, általa van a nemzetnek buzgó előre törekvése akadályozva, minden haladás gátolva, sőt bilincsre verve.

Ha továbbá azon kérdést tesszük, valjon az országszerte divó legelő gazdaság és állattenyésztés az 1874. XX. törvénycikk szabványaival összhangzatba hozható-e? erre okvetlenül „nem“-mel kell felelnünk, előre megjegyezve, hogy itt nem csak a keleti marhavészt, hanem egyáltalában bármely járványt is szemügyre vettünk.

Az állatok egészségi állapotja csak nagyon ritkán, vagy épen nem vizsgálatik meg, minek folytán állattenyésztésünk jelzett rendszere mellett a ragály valóban ijesztő mérvben terjedhet tovább, mielőtt az a hatóságnak még csak tudomására is jutna.

A szarvasmarhának a legelőre hajtást megelőzőleg minden tavaszon való megvizsgálása, melyet az 1874. XX. törvénycikk nagyon helyesen elrendel, mindenekelőtt azért nem bír gyakorlati értékkel, mert a legtöbb vidéken oly közeg nem is létezik, ki e vizsgálatot úgy megejteni képes volna, hogy az valóban megnyugtatóra is szolgálhasson. Azonkívül meg kell itt még jegyeznünk, hogy hivatalos lapunk a „Budapesti közlöny“ korántsem minden szolgabíró kezén fordul meg és hivatalból nekik meg sem küldetik — úgy hogy ennél fogva a törvények végrehajtására első sorban hivatott szolgabírák azokról még tudomással is alig bírnak, a mi körülbelől az idézett törvényre nézve is állni fog, ha azonban a vész már kitört, tán hetek óta pusztít, akkor kezdik majd nagy buzgósággal a törvényt tanulmányozni!!! Ehhez járul, hogy jóllehet az idézett törvény 47. §-sa szerint a kimerítő végrehajtási szabályzat kidolgozásával a földmívelési ministerium van megbízva, ez mindaddig meg nem történt, daczára annak, hogy azóta a marhavész horvát és magyar területen újabban is és nagy mérvben uralkodott, részben uralkodik. Azon egészségi bizonyítványoknak, melyeket „autonom“ falusi előljáróságaink esetről esetre kálilitanak, hitelt adni épen nem lehet, mert ezen ugynevezett hatóság bármely csekély anyagi haszonért — tisztelet a nagyon ritka kivételnek — annyival is inkább kész hamis bizonyítványt adni, mert a távolabbi vidékre való eladásnak oly időben is kedvez, midőn a ragály ugyan fennáll, de a felsőbb hatóságnak tudomására még nem jutott.

Kezdetben t. i., midőn a vész tényleg már fennáll, de hivatalosan még constatálva niucs, a mostani legelőrendszer mellett annak tovább terjedése nagyon meg van könnyítve, kivált az által is, hogy a rendesen őrzött legelőmarha mellett még más, pásztor nélkül kóborlót is találunk; ugyanazért

semmiféle biztosítékkal nem bírunk arra nézve, vajjon a keletkezében levő járvány tényleg csak egy vagy már több községre terjedt e ki?

Azon tény, hogy a magas kormány, mint legfelsőbb közigazgatási hatóság sohasem működött azon, hogy a takarmány termelés sikeresen előmozdittassék, hogy ennél fogva nálunk a XIX század utolsó harmadában nagy átlagban véve még most sem termeszünk marháink számára takarmányt, egy részt azért veszélyes és káros, mert járványok uralkodása alkalmával az istállózás nehezítve van, másrészt azért, mert éppen a létező és el nem tagadható takarmányhiány okul szolgál arra nézve, hogy a járvány eltökeltassék. A törvény 14. §-a értelmében elrendelt határszéli állatkataszter (marhakönyv) alig, vagy csak nagy nehezen lesz keresztülvihető, mert a folytonoson változó létszámot igen bajosan lehet ellenőrizni és különben is ennek foganatosítására oly közegekre volna szükség, melyek ma nem léteznek. A mivel államokban fennálló istállózás mellett az állatkataszter alkalmazása jóval könnyebb, mert az állomány nem változik annyira s a meglevő létszám inkább állandónak tekinthető.

Nyíltan be kell tehát vallanunk, hogy országosan divó állattenyésztésünk a rendszeres állategészségügy alapelveivel összhangzásban nem áll és jelen alakjában vagy csak nagyon nehezen vagy egyáltalában nem lesz azokkal összeegyeztethető.

Azon hanyagságnál fogva, mely nálunk a járványok és ragályok keletkezésével szemben szokásos, azon sajnos körülménynél fogva, hogy a vészes marhának Oroszországon át hozzánk történő behajtása ugyszólván akadályozva sincs, — elvesztettük a külföld bizalmát, mely a marhabehozatalt illetőleg magát tőlünk teljesen elzárja, és ha ez így tart, magyar marháink lassan-lassan minden piacról kimarad és összes nyugot-európai becses fogyasztóterületeiről kénytelen lesz lemondani s vajmi nehezen lesz képes azokat ismét visszafoglalni. A kérődzők és azok termékei (bőr, csont, esetleg gyapju) behozatalának eltiltásával anyagi jóllétünk károsodni nem fog: Poroszországi a huszas évek alatt Oroszországban uralkodó marhavész miatt oly időben tiltá el a szürke marha behozatalt, midőn saját belföldi husszükségletét sem volt képes fedezni, egyuttal azonban a feudális korszakból eredett és a föld szabad használatát gátló megszorításokat is mellőzve az istállózás előmozdítására hatott és állattenyésztésének ismert és bámult virágzó állapota tényleg e korszakon vette kezdetét!

Hogy állattenyésztésünket a szóban forgó törvénnyel és egyáltalában a rendszeres állategészségüggyel összhangzásba hozhassuk, arra nézve több

rendbeli intézkedésre van szükség, melyeknek azonnali keresztülvitelét az adóképeség és kincstár érdeke egyaránt igényli, és melyek nemcsak ujonnan alkotandó, de már fennálló törvények alapján szabályrendeleti úton is eszközölködők, még pedig annál sürgősebben, mert a gazdaság, mint adótárgy, ép oly kevésbé nézheti el a fejlődésének kedvező intézményeknek évről évre való halogatását, mint maga az állam, mely a legnagyobb mérvben van a fokozott és rendes időben befolyó adókra utalva. A rendszeres állategészségügy követelményeinek megfelelőleg az állatlétszám oly avatott állatorvosok által lesz felügyelendő, kik, mint műszaki közegek, választás alá vonhatók nem lesznek és mint nyugdíjképes államhivatalnokok közvetlenül a földmívelési ministerium alá rendelve fognak illető székhelyeiken hivatásuknak élni. Ezen időtől kezdve az állategészségi bizonyítványok kiállításának is kizárólag ezen szakszemélyzet által kell történnie; a keletkező járványok tekintetében annyira fontos állatvizsgálatnak, évenként legalább kétszer az állatorvos és a politikai hatóságnak egy közege által meg kell ejtetnie. A járvány eltitkolására szabott büntetés legyen felette szigorú és ne csak az állattulajdonost, hanem azon hatósági közeget is sújtsa, kire bármely mulasztás bizonyult.

A mi már most az állat — főleg szarvasmarha-tenyésztés — emelését illeti, a tenyésztésre alkalmas bikák évente vegyes bizottságok által lesznek megvizsgálandók, meg nem felelő bikák pedig okvetlenül kiherélendők.

Valamint a lótenyésztés érdekében fedező állomások vannak felállítva, épen úgy bizonyos tenyészközpontokban állami költségen szervezett bika állomásokra is volna szükség; jó tenyészállatok beszerzésére a kormány kezdeményezése folytán marhabeszerzési pénztárak volnának létesítendőek, mint azokat Württembergben találjuk. A jól tenyésztett szarvasmarhának épen annyi joga van az állami jutalomra, mint a jól tenyésztett lónak, mindkettő az államra nézve egyaránt fontos.

A mi továbbá állataink megfelelő tápláltatását és az állattenyésztésnek a gazdasághoz való viszonyát illeti, okvetlenül szükséges, mint különben minden culturállamban úgy is van, hogy a talaj bevetése, épen a takarmánytermesztés és jobb táplálás érdekében, a földnek csupán legeltetési kihasználása fölé helyeztessék.

A birtokszabályozást illetőleg e helyen a következőket kell megemlítenünk. Mihelyest a törvényhozás a tagosítást közigazdasági szükségnek jelenti ki, el is kell követnie mindent, mi annak mielőbbi keresztülvitelét előmozdithatja. Hogy a tagosítás kényszer útján is végrehajtsassék, arra legkevésbé sincs szükség, hiszen más országokban sem történt ez; de minden

uton módon könnyítendő lesz, azért a tagosítás elrendelésére szükséges minimalis birtokrészt még inkább le kell szállítani, mint jelenleg van. Hol a tagosítás keresztülvihető nem volna, ott is a községi csorda legelésé ugaron réten feltétlenül eltiltandó; ily községben a marhacsapások és mezei utak lesznek szabályozandók és a legelő csak a saját ugaron vagy réten lesz megengedendő; azonban ekkor is csak úgy, hogy a marha kipányvázva, a juh pedig rácsok közé szorítva legyen, minél fogva azok, kik ugarukat bevetés által kívánják értékesíteni, ne legyenek kénytelenek, mint most történik, magukat a legelő marha ellen védeni. Egy szóval, erélyes mezei rendőrségi törvényre van szükségünk, mely a miveletet és vetést oltalmazza s a legelő praevaricatiókat ha lehetlenné nem teszi is, legalább nehezítse s keményen büntesse.

Mindenesetre vezérelvül álljon az, hogy ne az okszerűtlenül gazdálkodó, ma még a műveltségnek alanti fokán levő községet állítsuk a haladó egyéniséggel szembe, hanem a culturát mindenképen törvénnyel is védjük és annak fejlődését minden irányban sikeresen előmozdítsuk!

VI. Valjon a bunkózás és elhullás veszteségével, valamint azon hátránnyal szemben, hogy marháinkat többé alig exportálhatjuk, mert az majd minden európai piaczról ki van tiltva — a kérődzők és azok termékei behozatalának megszüntetéséből háramlik-e az államkincstárra tetemes anyagi kár, vagy nem?

Mindenekelőtt oda kell utalnunk, hogy a fennálló legelőgazdaságnál fogva állatállományunk nagyon is csekély, de okszerű takarmánytermesztés mellett tetemesen fokozható lenne. A szarvasmarhaállományból 1000 lakosra esik Bajorhonban 679, Württembergben 556, Erdélyben 441, Magyarhonban 320, Horvát-Szlavoniában 343, a Határőrvidéken 371 db. sat. A lovakból esik 1000 lakosra Erdélyben 89, Magyarhonban 146, Horvát-Szlavoniában 133, a Határőrvidéken 173; ellenben Poroszországban 91, Hannoverában 115, Mecklenburgban 157 darab sat. Tizenhat európai állam között (a viszonyszámokat illetőleg) hazánk lötenyésztésével harmadik helyen áll ugyan, de tehénállománya csak a 15-ik, szarvasmarhája általában a 13-ik helyre érdemesíti, míg a juhoknál e rangsorozatban 9-ik. Ebből világos, hogy állattenyésztésünk még hatalmas lendületet vehet, ha a takarmánytermesztést megfelelőleg előmozdítjuk, vagy legalább törvényes oltalommal lehetségessé tesszük. Az ugar különben sem szolgáltat valami nagyon bő tápot és — Erdélyben legalább — a takarmánytermesztés annyival is inkább szükségesnek mond-

ható, mert a szemtermelés — merőben eltekintve annak a gyenge trágyázás következtében csekély hozamától — egyáltalában nem nyújthatja azon hasznot, mint a fokozott takarmánytermeléssel kapcsolt okszerű állattenyésztés. Erdély mindenfelől gabonatermelő országoktól van körülveve, falvaink kicsinyek, az országrész népessége nem felette ritka: egyáltalában viszonyaink egészen mások mint a magyar Alföldé, és még ott is a tiszta legelő gazdaság épen oly kevéssé előnyös mint nálunk. Az indítványozott marhabehozatali tilalom állattenyésztésünket hatalmasan fogja sarkalni, mert lemondva minden bevételről nyereségesebbé válik, az állam pedig épen nem fog hátrányt szenvedni, mert az engedélyezett import különben sem képvisel jelentékeny pénzösszeget, míg másrészt a csempészet felette nagynak mondható. Azon veszteséghez, melyet az által szenvedünk, hogy marhakitvelünk korlátolva van, hogy külföldi piacainkat rendre elveszítjük és csak nagy nehézen fogjuk visszafoglalhatni, még az is járul, hogy a belföldön nyert állatti bőr tetemes része nem itt gyártatik fel, és ennél fogva nyers termelésünk is érezhető kárt szenved.

A mély tisztelettel alulírott erdélyi gazdasági egylet egyuttal bátorokodik, összes határvámhivatalainknak rendelkezésére álló hivatalos kimutatásaikból az 1862—1874-ig terjedő időszakot illetőleg a következő fontos adatokat elősorolni.

A vámhivatal megnevezése	Időtartam évtől—évig	Bevitel			Kivitel		
		Szar- vas- marha	Juh és kecske	Vámilleték	Szar- vas- marha	Juh és kecske	Vámilleték
		d a r a b	frt.	kr	d a r a b	frt.	kr.
Vöröstorony	1862—1874	21383	288799	145033 62	947	75919	55 78
Alsó-Töröcsvár	"	27365	30373	82198 65	2937	113372	8 68
Ó-Sáncz	"	7045	28713	36960 76	2136	108707	— —
Vulkán	"	2761	94126	35475 10	8448	18173	3 50
Tölgyes	"	4187	22745	22387 16	1010	2424	42 10
Tömös	"	3971	12834	16844 48	1478	17988	154 95
Sóósmező	"	3030	19851	15729 91	545	42212	47 96
Csik-Gyimes	"	1924	22794	13110 27	6236	793	— 80
Szerdahely	"	961	12915	10536 37	118	101338	— 12 ^{5/10}
Bodza	"	1462	19013	9203 17	358	32739	44 —
Felső-Töröcsvár	"	102	26991	6811 89	36	—	2 75
Brcza	"	899	12953	5804 73	—	—	— —
Uzvölgy*)	1869—1874	476	2694	2408 91	84	—	— —
Almásmező	1862—1874	100	5252	1638 39	2513	831	9 03
Összeg		75666	599783	395143 41	26843	514496	369 67

*) Csak 1869-ben kezdte működését.

Ezen összesítésből kitűnik, hogy a felsorolt 13 évi időszak alatt a behozatali vámilleték 395,143 frt. 41 krt. tett, míg a kivitel 369 frt. 67 krajugott.

Evvel szemben ugyanezen 13 évi időszak alatt Erdélyben összes marhaveszteségünk 1.116,780 frtot és az 1867. évben 449.260 frtot tett, úgy hogy ezen egyetlen vészes év vesztesége az összes 13 évi vámbevételeket kereken 54,000 frtal mond ötvennégyezer forinttal haladja túl! Meg kell jegyeznünk, hogy a marhaforgalom több vámhivatalnál a vészes években is akadálytalanul folyt! A marha be- és kiviteli adatok oly szomorúak, hogy valóban legfőbb ideje már, hogy azon illetékes körben, melytől közgazdasági érdekeinknek leghathatósabb oltalmát kellene várnunk, valamivel többet foglalkozzanak az ilyen anyagi kérdésekkel is!

Ha már most ezen hiteles számokra támaszkodva, tekintetbe vesszük, hogy marhabehozatalunk az államnak épen semmi hasznot nem hajt: annál nagyobb megnyugvással kérhetjük annak beszüntetését, mert minden esetleges hátrányt véghetetlenül felülmúl azon roppant előny, mely abból származik, hogy állattenyésztésünk erélyes védelemben részesül, Törökország és Románia pedig Oroszországgal szemben közvetve jobb, megbízhatóbb egészségügyi intézkedésekre lesz szorítva, míg végre ezen utóbbi állam is kényszerülni fog oly rendszabályokhoz nyulni, melyek a marhavész nyugot felé való tovább terjedését sikeresen gátolják.

A mi a katonaság által eszközzendő szoros határőrizetet illeti, ezen intékezés czélszerűen valósitva s a csapatok időnkénti felváltásáról gondoskodva, ezekre nézve épen nem lesz hátrányos, annyival is inkább sem, mert a határőrizet az előőrsi szolgálat gyakorló iskolája gyanánt tekinthető, mely körülményhez még az is járul, hogy a magyar alattvalók a folytonos határsértésekkel szemben erélyes védelmet nyernének. Ezen katonai zárvonallal pénzügyi tekintetben sem fog hátrányossá válni, mert tulajdonképeni költség-többlet ezen intézkedéssel összekötve nincs, mert az ötvenes években is fennállott a határ katonai őrizete a nélkül, hogy a kirendelt csapatok ezért külön fizetési pótlékot huztak volna. A határ katonai megszállása azon további előnyt is nyújtja, hogy a határszéli megyékben nem fog annyi ifju a védkötelezettség elöl megszökhetni, mint most!

Tekintetbe véve már most mindazon hátrányokat, melyeket marhánknak a nyugot-európai piacokról való kitiltása folytán szenvedünk,

tekintetbe véve, hogy állategészségügyünk teljességgel meg nem felelő, tekintetbe véve, hogy állattenyésztésünk közvetlenül emelendő és mindazon akadály, mely annak és egyáltalában gazdaságunk felvirágozásának útját állja, elhárítandó,

tekintetbe véve, hogy a fennálló vesztegzárintézetek csakis a csempészetet mozdítják elő és hogy épen vesztegzár alatt állott marha által hurczoltatott be közvetlenül a marhavész (Töröcsvárról 1863 és 1867-ben) minélfogva nevezett intézetek a vész távoltartására sem elégségesek,

tekintetbe véve, hogy a Romania, Török- és Oroszországból behurczolt marhavész szarvas- és juhtenyésztésünket egyenesen veszélyezteti,

mindezeknek tekintetbevételével mély tisztelettel kérjük a Tekintetes országos képviselőházat, legyen kegyes a magas kormányt arra utasítani, miszerint részint megfelelő törvények betérjesztése, részint szabályrendeleti uton azonnal intézkedjék, hogy:

I. Az állategészségügy a tenyészet érdekeinek megfelelőleg szerveztessék, az állatorvosi oktatásügy czélszerűen reformáltassék, a teljes állategészségügy a földmívelési ministerium keretébe beillesztessék, az állatgyógyintézetek száma szaporíttassék, mindazon emberorvos pedig, ki állami szolgálatra készül, az állatjárványtanból vizsgát tenni köteleztessék.

II. A szokásos korlátlan legelőgazdaság a föld szabad használatával összhangzásba hozassék és ennélfogva a birtokviszonyok rendezése siettessék, hol a tagosítás keresztülvihető nem lenne, a marhácspások és mezei utak szabályozása foganatba vétessék, evvel kapcsolatban az állattenyésztés megfelelően előmozdítottassék és emeltessék, valamint a már fennálló 1874. XX. törvényczikk és a netán ezután életbeléptetendő törvények és rendeletekkel összeegyeztessék.

III. A jelenleg fennálló vesztegzárintézeti rendszer felhagyassék, az intézetek folytatólagos beszüntetése foganatba vétessék és a helyett minden vasúti határállomáson állategészség-rendőri felügyelet alá helyezett vágóhid építtessék.

IV. Az élő szarvasmarhának, juhnek és kecskének egy szóval a kérődzőknek, valamint a bőr és csontnak

esetleg gyapjunak is Orosz- és Törökország, valamint Romániából való behozatala azonnal eltiltassék és ezzel kapcsolatban és egyidejűleg a török- és dunafeljelelemségi határ egész hosszában a katonai záróvonal felállíttassék, végre

V. A cs. kir. osztrák kormányval e célból azonnal tárgyalás kezdessék, hogy a nálunk a marhavészszel szemben részint már fennálló, részint ezután elrendelendő törvényes vagy szabályrendeleti intézkedés, egyuttal a birodalom tulsó felében is elfogadtassék vagy elrendeltessék.

Kelt az erdéli gazdasági egylet igazgatóválasztmányának Kolozsvártt, 1875 mártius hó 1-én tartott üléséből.

GRÓF MIKÓ JMRE s. k.
egyleti elnök.

GAMAUF YILMOS s. k.
egyleti titkár.

DE BALLAGI GÉZA.

125

1089

9.
1875.

DE BALLAGI GÉZA.

(Molnár János)

Audiatur et altera pars!**Békessy László urnak ajánlva.**

A helybeli gazdasági egylet folyó évi október 10-én tartott rendkívüli közgyűlésében Békessy László egyleti titkár ur, mint a helybeli gazdasági tanintézet akkoriban kinevezett igazgatója, bizonyos incidensből oda terelte az ügyet, hogy nyilatkozatra kéressék fel a felett: miért tétettem át én — alólirott — mint a gazdasági tanintézet azelőtti igazgatója — Kolosmonostorra? És midőn hozzá e kérdés intéztetett, ő jónak látta azon választ adni, hogy én azért tétetem át Kolosmonostorra — mégpedig csupán kegyelemből — mert nem ismertem a határt az „enyim“ s „tied“ között; ő e nyilatkozattételre felsőbb helyről fel van hatalmazva, s ha valaki kívánja, akár írásban is megmutathatja: zsebében van.

Én épen másnap érkezvén Debreczenbe, e hír közlésével fogadtattam mindenhol. Képzeltetni azt az érzést, melyet oly ember érez, ki 38 éves koráig becsületes embernek tartotta magát, mások is annak tartották, s 39-ik évében egyszerre csak arra ébred, hogy őt nyilvánosan megbecsteleniti oly ember, ki az életbe még csak most kezd beleszagolni, s az iskola porát alig verte még le lábairól. Ez érzelem benyomása alatt siettem Budapestre, magamnak e nyilatkozat okairól illetékes helyen felvilágosítást szerzendő.

Midőn az esetet a minisztérium e tekintetben mérvadó egyéniségének előadtam, ez kezeit összecsapva ezt mondá: Hogyan mondhatott Békessy olyat? hisz azt én neki nem mondtam! Közölte velem továbbá, hogy annyit beszélt ott s addig beszélt B. ur: hogy én ő ellene agítálok, s ez

